

УДК 81'373.612.2(477)
DOI 10.35433/philology.1(106).2026.149-157

КОНЦЕПТ СОН В УКРАЇНСЬКОМУ МОВНОМУ ПРОСТОРИ (ЧАСТИНА II)

Н. М. Дяченко*

У статті представлено результати психолінгвістичного етапу комплексного дослідження концепту сон у мовній свідомості сучасних носіїв української мови. Розвідку виконано в руслі лінгвоконцептології та когнітивної лінгвістики; вона логічно продовжує попередній аналіз системно-мовних характеристик зазначеного концепту, здійснений на матеріалі словникових дефініцій. Основним методом дослідження став асоціативний експеримент, доповнений концептуальним і структурно-семантичним аналізом. Емпіричну базу становлять асоціативні реакції 107 респондентів віком від 15 до 21 року, що дало змогу простежити особливості актуалізації концепту сон у мовній свідомості молодого покоління.

Установлено, що асоціативне поле концепту сон має ієрархічну польову організацію й охоплює ядро, навколоядерну зону, ближню та дальню периферії. У структурі концептосфери виокремлено 15 концептополів, які репрезентують різні семантичні, когнітивні та аксіологічні виміри аналізованого концепту та відображають багатовимірність його мовної інтерпретації. Ядро формують переважно предметні асоціації, що засвідчує опору мовців на конкретизовані побутові уявлення про сон як щоденну фізіологічну потребу. Периферійні зони репрезентують дії, соматичні стани, емоційно-оцінні, часові й абстрактні характеристики. Переважання позитивно забарвлених реакцій свідчить про домінування традиційного сприйняття сну як важливої умови фізичного та психоемоційного відновлення. Водночас зафіксовано нейтральні й негативні асоціати, пов'язані з тривожністю, напруженням і порушенням сну, що відображає вплив сучасних соціальних реалій на мовну свідомість молоді.

Отримані результати підтверджують динамічний характер концепту сон, його здатність поєднувати усталені й актуалізовані смисли та демонструють складну внутрішню організацію цього ментального утворення в сучасній українській мовній картині світу.

Ключові слова: концепт, сон, асоціативний експеримент, мовна свідомість, когнітивна лінгвістика.

* кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та методики її навчання
(Житомирський державний університет імені Івана Франка),
dyachenkonatali@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7659-208X

THE CONCEPT DREAM IN THE UKRAINIAN LANGUAGE SPACE (PART II)

Diachenko N. M.

The article presents the results of the psycholinguistic stage of the study aimed at identifying the features of the representation of the concept dream in the linguistic consciousness of contemporary speakers of the Ukrainian language. The research is conducted within the framework of linguistic conceptology and cognitive linguistics and logically continues the previous analysis of the systemic linguistic characteristics of the given concept. The main research method is an associative experiment, supplemented by conceptual and structural-semantic analysis. The empirical material consists of associative responses provided by 107 respondents aged 15 to 21.

It has been established that the associative field of the concept dream is characterized by a hierarchical organization and includes a core, a near-core zone, and close and distant peripheries. Within the structure of the conceptual sphere, 15 concept fields have been identified, representing various semantic and axiological dimensions of the analyzed concept and reflecting the multidimensional nature of its linguistic interpretation. The core is formed by object-related associations, whereas the peripheral zones represent actions, somatic states, emotional-evaluative, temporal, and abstract characteristics. The predominance of positively marked reactions indicates the dominance of a traditional perception of dream as an important physiological and psycho-emotional need. At the same time, neutral and negative associations related to anxiety and tension have been recorded, reflecting the influence of contemporary social realities on the linguistic consciousness of young people.

The obtained results confirm the dynamic nature of the concept dream and its ability to combine conventional and акрыIALIZED meanings in the modern Ukrainian linguistic worldview, as well as demonstrate its complex internal organization.

Keywords: concept, dream, associative experiment, linguistic consciousness, cognitive linguistics.

Постановка проблеми. Концепт як базова одиниця когнітивного рівня мови репрезентує складне ментальне утворення, у якому акумулюється колективний досвід мовної спільноти та відбиваються особливості її світобачення. Саме через концепти мова фіксує й структурує уявлення людини про навколишній світ, її емоційний, оцінний та ціннісний досвід. У зв'язку з цим дослідження концептів посідає чільне місце в сучасних лінгвістичних студіях, зокрема в межах лінгвоконцептології, когнітивної лінгвістики, психолінгвістики та етнолінгвістики [2; 3; 5; 6; 7; 8; 9].

Особливу увагу в когнітивних дослідженнях привертають концепти, пов'язані з базовими екзистенційними станами людини, оскільки вони мають універсальний характер, але водночас демонструють національно-культурну специфіку. До таких концептів належить концепт сон, що поєднує фізіологічний, психологічний, емоційний і символічний виміри. Сон здавна осмислюється не лише як

природний стан відпочинку, а і як пограничний феномен між реальністю й ірреальним, свідомим і несвідомим, життям і смертю, що зумовлює його багатозначність і семантичну насиченість у мовній картині світу.

У першій частині нашого дослідження концепт сон було проаналізовано як наукове поняття та окреслено його системно-мовні характеристики на матеріалі словникових дефініцій. Водночас мовна свідомість носіїв мови, особливо в її сучасному динамічному вимірі, потребує окремого вивчення, оскільки саме вона фіксує актуальні асоціативні, емоційно-оцінні та аксіологічні зрушення. У цьому контексті психолінгвістичний підхід, зокрема асоціативний експеримент, дає змогу виявити не лише усталені, а й новітні смисли концепту, зумовлені сучасними соціальними, культурними та психологічними чинниками.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена потребою комплексного аналізу концепту сон як багатовимірного ментального

утворення та необхідністю з'ясування особливостей його репрезентації в мовній свідомості молодого покоління носіїв української мови.

Аналіз останніх досліджень. У сучасній науці концепт розглядають як багатовимірне утворення, структура якого охоплює кілька взаємопов'язаних компонентів: образний, понятійний, аксіологічний, історичний та асоціативний. Образний компонент формується на основі зорових, слухових, тактильних та інших сенсорних уявлень, що закарбовуються в пам'яті особистості та відображають її життєвий досвід; понятійний компонент пов'язаний із семантикою та дефініціями ключового слова; аксіологічний – із ціннісним статусом концепту в індивідуальній і колективній свідомості; історичний – з усталеними асоціативними ознаками, сформованими на попередніх етапах розвитку культури; асоціативний – з типовими реакціями мовців, що актуалізуються позаконтекстно [6: 45–47].

Дослідження концепту передбачає всебічне його вивчення, яке включає способи номінації денотата цього концепту, надання дефініції ключовому слову, лінгвістичний аналіз найменувань окремих ознак концепту, представлених в атрибутивних словосполученнях, метафоричних конструкціях, фразеологічних і паремійних одиницях тощо. Такий підхід дає змогу реконструювати структуру концепту та виявити його національно-культурну специфіку.

Аналіз наукових праць (докладніше див.: [1]) засвідчує, що більшість досліджень концепту *сон* зосереджена переважно на його семантико-номінативних або фразеологічних аспектах, тоді як психолінгвістичний вимір цього концепту, зокрема його асоціативна структура, залишаються менш опрацьованими. Недостатньо дослідженим є також питання актуалізації концепту *сон* у мовній свідомості молоді, яка перебуває під впливом інтенсивних соціальних і психологічних трансформацій. Це

зумовлює необхідність звернення до експериментальних методів дослідження, що дають змогу виявити сучасний стан концепту та простежити його семантичну динаміку.

У першій частині статті з'ясовано характеристики розгляданого концепту як наукового поняття та його системно-мовні ознаки в словниковому дискурсі. Експериментальна частина нашого дослідження щодо відображення концепту *сон* у мовній свідомості українців була проведена у два етапи: 1) соціолінгвістичний – анкетування "Сон як частина мого життя" (ці матеріали ми представили в частині I [1]); 2) психолінгвістичний – асоціативний експеримент, аналізові результатів якого присвячена ця розвідка.

Метою цієї розвідки є представлення результатів асоціативного експерименту та моделювання польової структури концепту *сон* у мовній картині світу представників молодого покоління носіїв української мови.

Для досягнення мети було поставлено такі **завдання**:

- експериментальним шляхом зібрати та систематизувати асоціативні реакції, пов'язані з концептом *сон*;
- визначити понятійні, образні та аксіологічні ознаки аналізованого концепту;
- змоделювати польову структуру концепту *сон*;
- з'ясувати особливості його сучасної семантичної динаміки.

Методологічну основу дослідження становлять праці з лінгвоконцептології та когнітивної лінгвістики, зокрема роботи Н. Бутенко, Є. Бартмінського, А. Вежбицької, С. Мартінек, А. Приходько. Основні **методи дослідження** – концептуальний та структурно-семантичний аналіз, асоціативний експеримент, безпосереднього і включеного спостереження, описовий метод, а також елементи статистичного методу.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Щоб змоделювати *концепт*, необхідно згрупувати всі його виявлені аспекти довкола головної аксіологічної точки свідомості, від якої розходяться асоціативні вектори. Найбільш актуальні для носіїв мови асоціації утворюють ядро *концепту*, менш значущі – периферію. Концентрація асоціацій зменшується в напрямку віддалення від ядра.

Концепт охоплює весь семантичний потенціал лексеми, але також містить і цілий комплекс індивідуальних асоціацій-уявлень про слово-репрезентант, які в сукупності утворюють його модель у колективній (етнічній) мовній свідомості. Ці уявлення в різний спосіб омовляються.

Респондентами стали 107 осіб, які є учнями Відокремленого підрозділу "Науковий ліцей Житомирського державного університету імені Івана Франка" та здобувачами вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка віком від 15 до 21 року.

У цьому блоці дослідження було зосереджено увагу на питаннях, котрі уможливили створення моделі аналізованого концепту. Для оптимізації опису його моделі послуговуватимемося такими термінами: концептосфера (КСФ) *сон*, яка складається з концептополів (КП). Асоціативний експеримент дає змогу дослідникові прочинити двері у сферу мовної свідомості, спробувати осягнути етнокультурну специфіку спільноти, представити її як синтез розумового й чуттєвого аспектів. Далі за допомогою методу когнітивної інтерпретації представляємо отримані під час експерименту мовні одиниці як сукупність когнітивних ознак, розташованих у порядку спадання їхньої частоти. Зауважимо, що асоціативне поле концепту *сон* розподіляється на три сегменти: позитивні, нейтральні / амбівалентні та негативні реакції.

Позитивні реакції (1372): **предмети** – 400 (*подушка* 85, *ще дві подушки*, *тепле*

ліжко 78, *ліжечко*, *(тепла) ковдра (одіяло)* 63 (2), *кімната*, *дім*, *постільна білизна*, *постіль* 14, *покривало* 6, *плед*, *простирадло* 4, *наволочка* 3, *підодіяльник*, *матрац* 19, *піжама* 29, *білизна* 2, *одяг*, *маска для сну* 6, *шкарпетки*, *беруші (вушні затички)* 2, *нічник* 21, *будильник* 5, *годинник*, *навушники*, *рушник*, *зубна щітка*, *чайник*, *чашка*, *м'яка іграшка* 18, *улюблена іграшка з дитинства*, *ароматичні свічки або дифузор з ефірними оліями* 3, *ловець снів*, *книги або журнал* 6, *книжечка з казкою*, *особистий щоденник*, *сонник* 3, *штори або жалюзі*, *зволожувач повітря*, *фільм*, *віри*, *соматотропін*); **дії, пов'язані зі сном** – 293 (*дрімати* 20, *куняти* 3, *кимарити*, *спати* 11, *снити* 2, *засинати* 18, *сновидіти*, *спиться*, *бачити сні* 8, *закривати очі*, *заплющувати очі*, *відключитись*, *провалюватися (в сон)*, *лежати* 20, *лягати* 10, *лежати*, *лягати*, *вставати* 3, *прокидатися* 16, *аналізувати*, *розслаблятися* 10, *релаксувати* 3, *втомлюватися*, *відпочивати* 22, *працювати*, *дихати*, *позіхати* 3, *хропіти* 8, *сопіти* 6, *снитися*, *мріяти* 16, *фантазувати*, *створювати (нові світи)*, *марити* 8, *радіти*, *насолоджуватися*, *літати*, *заспокоїтись* 2, *розстелити* 5, *застелити*, *вмоститися* 3, *укладатися*, *влягтися*, *крутитися*, *вертитися*, *повертатися*, *здрігатися*, *(не) думати* 6, *забуватися*, *падати* 2, *готуватися*, *провітрити*, *набиратися сил* 2, *відновлюватися*, *рости*, *будувати (сюжети)*, *перевдягнутися*, *одягати піжамку*, *парити ніжки*, *вкривання (вкритися) ковдрою (покривалом)* 2, *підбивати подушку*, *розкриватись*, *закутуватись*, *перевертатись*, *моститись*, *обіймати (іграшку)*, *дивитися (фільм / серіал / тік ток)* 3, *читання*, *читати (книжку)* 5, *купатись*, *вмиватися* 4, *чистити зуби* 2, *прийняття душі*, *заварити теплий чай*, *пити (чай)* 3, *передивлятись телеграм*, *побажати всім гарного сну*, *ходити*, *бродити*, *прогулюватися*, *шукати*, *зачиняти*, *співати колискову*, *увімкнути*

(включити) нічник, рахувати овець, слухати казку, перевдягання, вимкнення (вимкнути) світла (світло), заколисувати, колихання, медитувати (медитація), наведення будильника; продивлятися новини і ситуації з тривогою; політ, повільна ходьба, побажання доброї ночі; **соматичні реакції (стани і почуття)** – 252 (відпочинок 60, спокій 58, із спокоєм, комфорт 13, затишок 3, мрія 14, мрійливість, щастя 6, гармонія 2, здоров'я 6, фантазія, кохання 2, втома 4, активність, хорошиї настрої 2, сні 5, сновидіння 8, дрімота 2, безсоння 2, дихання, позіхання, сопіння, хрипіння 2, вошкання, слиновиділення, бурмотіння, здригання, лежання, насолода 4, радість 1, задоволення 2, енергія, розвантаження, розслаблення 7, релакс 5, відновлення 8, оновлення, перезавантаження, перезарядження, дії, думки, підзарядка, заспокоєння, видіння, усвідомлення, натхнення, умиротворення, затишок 2, фізіологічна потреба, полегшення 2, задоволення, моральний, фізичний відпочинок; занурення в інший світ, втеча від реальності, нові ідеї для написання книг та історій); уповільнення розумових процесів; **якісні позитивні характеристики** – 198 (спокійний 49, заспокійливий, комфортний 9, затишний 4, веселий, безтурботний 2, релаксуючий 2, розслаблюючий, розслаблений 2, тихий 11, міцний 14, приємний 16, м'який 2, теплий 9, відновлюючий 3, мрійливий 3, мрійний, солодкий 10, корисний 3, невагомий, легкий 5, правильний, корисний, хорошиї 7, добрий 3, чудовий 6, фантій, гарний, милий, бажаний 3, щасливий, виліковуючий, надихаючий, захоплюючий 2, здоровий 3, оздоровлювальний, цілющий 2, класний, кайфовий, чарівний, казковий 2, потрібний 3, необхідний 2, важливий, дорогоцінний, з цікавими сюжетами); **часові та кількісні поняття й характеристики** – 79 (ніч 20, літній теплий ранок, 12 годин в день, час 2, канікули 2, новий день, майбутнє, очікуваний, звичайний, швидкий 4, восьмигодинний, вечірній 2, денний 2, щоденний, тривалий, довготривалий,

довгоочікуваний, повторюваний, серійний, уривчастий, перерваний 2, циклічний, швидкий, недовгий, короткий 9, довгий 8); **абстрактні поняття** – 72 (тепло 10, темрява 10, темнота, (вимкнене) світло 3, зорі, місяць 3, казка 2, магія, чари, мир, фантазія 2, фантазмагорія, фантастика, пригоди, ірреальне, нереальність, вигадка, передбачення, близькість, перегляд, політ 2, ідеї, туман, забуття; втеча від реальності 2; м'якість, зручно); **словесні формули** – 30 (на добраніч; добраніч; солодких снів; "на добраніч! солоденьких снів!"; на добраніч і тихої або ж спокійної ночі; щасливих снів; солодких снів, люблю тебе; Добраніч. Люблю тебе; добраніч, люблю; солодких снів та доброї ночі; гарних снів і доброї ночі; на добраніч та побажання мирної ночі рідним; гарної ночі; спокійної ночі; тихої ночі; хай сняться слоники; спокі нокі; молитва 2; молитва «Отче наш»; молитва «Я лягаю спати»; дитяча молитва. Сонечко з хати...; бабуся молиться; пора спати; Я спати – мене не чіпати; «доця, ми лягаємо спати»; не сидіть до ночі в телефонах, завтра рано вставати; па-па; гасить світло і лягайте спати; спи з Богом); **істоти** – 24 (жайворонок 2, «відбитий», нещасний, герой, не розуміє кайфу у сні, курка, рання пташка, (нічна) сова 2, пугач, соня, сновίδα, лунатік; друзі, кіт 4, киця, слоники, рожевий слон, собака); **акустичні характеристики** – 30 (тиша 24, колискова 4, музика, пісня «Це сон, цей сон»); **колірні характеристики** – 15 (яскравий 6, кольоровий 4, чорно-білий, світлий, синій, фіолетове небо, рожевий слон); **назви напоїв** – 4 ((трав'яний) чай 2, чашка (ромашкового) чаю – 4, (тепле) молоко 4, (тепла) вода); **місце** – 3 (інші світи; можливість очима душі побачити і далекі вигадані світи; болото); **ольфакторні характеристики** – 2 (має запах яблука з корицею; сон пахне спокоєм та чимось таким рідним).

Негативні емоції та характеристики – 89 (тривога, тривога зранку на парах; тривожність, кошмар 2, страх 2, жах 2, побоювання,

самотність, незрозумілість, абсурд, втома 4, безсоння 2, недостача, перевтома, переживання, інсомнія, мало, важкий, перенасичений, поганий 4, страшний 5, тривожний 19, кошмарний 4, жахливий 3, моторошний, химерний, лячний, лякаючий, жуткий, сумний, крихкий, неспокійний 4, безглуздий, бурхливий, депресивний 2, темний, зайвий, "оце у мене фантазія", "це один такий сон і піду до психолога...", перенасичений); **дії, пов'язані зі сном** – 9 (*вбивати, розрізати, страждати, тонутти, тікати, тупити, розчаровуватися, переживати, лякатися*).

Нейтральні / амбівалентні характеристики – 85 (збудження, дежавю, дії, секрет, попередження, безмрійний, віщий 4, індивідуальний, помірний, примхливий, вигаданий, глибокий 18, цікавий 8, дивний 7, загадковий, неочікуваний, несподіваний 2, інтригуючий, непередбачуваний, нереальний, не/реалістичний, фантастичний 2, фентезійний, магічний, містичний 2, дивний 2, дивовижний, забавний, цікавий, своєрідний, особливий, емоційний 2, лежачий, історичний 2, пригодницький, різний, різноманітний, чуткий, активний, незрозумілий, непередбачуваний, різноманітний, максимально деталізований; не пов'язані з реальністю, щось максимально дивне; тягучий, як пастила; тільки вдома).

Усього виділяємо 15 концептополів, які утворюють польову структуру концепту сон: **ядро** – предмети (400); **навколоядерна зона** – дії, пов'язані зі сном (293), соматичні реакції (стани і почуття) (252), якісні позитивні характеристики (198); **ближня периферія** – негативні емоції та характеристики (89), нейтральні / амбівалентні характеристики (85), часові та кількісні поняття й характеристики (79), абстрактні поняття (72); **перехідна зона** – словесні формули (30), акустичні характеристики (30), істоти (24); **дальня периферія** – колірні характеристики

(15), назви напоїв (4), місце (3), ольфакторні характеристики (2).

Двоїстість сприйняття сну підкреслюється наявністю не лише позитивних, а й нейтральних / амбівалентних та негативних за семантикою реакцій, розташованих у ближній периферії асоціативного поля.

Зафіксовані реакції дають змогу дійти висновку, що сон викликає в молоді переважно (але не завжди) позитивні асоціації. Водночас відповіді опитуваних репрезентують і комплекс негативних емоцій та почуттів, адже сон здавна лякав людей, оскільки розглядався не лише як відпочинок та спокій, але і як пограничний між життям і смертю стан (пор. *вічний сон, заснути* «померти»). Тому на загальному позитивному тлі зафіксовано асоціати, які позначають негативні емоції. Частина з них утворює іменниково-прикметникові пари: *тривога* – *тривожний*, *кошмар* – *кошмарний*, *страх* – *страшний*, *жах* – *жахливий*.

Виявлено такі різновиди асоціацій: 1) атрибутивні – мають оцінне значення й містять у собі підрядне словосполучення (сон – *спокійний, тихий, міцний, солодкий*); 2) синонімічні (*безтурботний, релаксуючий, розслаблюючий, розслаблений*); антонімічні (*спокій* – *тривога, реалістичний* – *фантастичний, чорнобілий* – *кольоровий*); 3) тематичні (*ліжка, ковдра, подушка, піжама, коліскова* та ін.).

Асоціативне поле концепту сон представлено переважно тематичними реакціями. Цей факт дає змогу стверджувати, що загалом опитувані спираються на традиційне визначення концепту, тобто основним вважають його понятійний компонент. Більшість вербалізаторів мають позитивне забарвлення, а наявність великої кількості одиничних реакцій свідчить про неоднорідність і багатство смислових складників концепту. Водночас динамічність концепту засвідчують реакції, що віддзеркалюють сучасні українські реалії (*тривога* як стан і як сигнал попередження про небезпеку).

Щодо морфологічного вираження зафіксованих назв, відзначимо, що для номінації складників концептосфери респонденти майже однаково часто використовують дієслова, прикметники та іменники.

За способом номінації – це однослівні (*ліжечко, ковдра, постіль, дім*) та кількаслівні номінації уточнювального характеру – словосполучення (*чистити зуби, одягати піжамку, прийняти душ, заварити чай, занурення в інший світ*), речення (*продивлятися новини і ситуації з тривогою*) та декілька фразеологізмів (*рання пташка, рахувати овець*). Окрім загальноживаної лексики (*вечера, ніч, душ, чай*), відзначено й поодинокі сленгізми (*спокі нокі, тусовка, тупити*), росіянізми (*лунатік, жуткий, лякаючий*). З-поміж слів також зафіксовано синоніми (*поганий, тривожний, жакливий, страшний, лякаючий, жуткий; лежати, лягати, вставати, прокидатися; дрімати, куняти, кимарити, спати, снити, засинати, сновидіти, бачити сни*), антоніми (*жайворонок – сова; лягати – вставати, відпочивати – працювати, вмоститися – крутитися*).

Висновки й перспективи дослідження. Проведене дослідження дало змогу комплексно змоделювати концепт *сон* у мовній свідомості молодого покоління носіїв української мови на основі результатів асоціативного експерименту. Залучення психолінгвістичного підходу уможливило вихід за межі словниково-дефініційного опису та виявлення актуалізованих смислів, що формуються під впливом сучасних соціокультурних і психологічних чинників.

Отримані експериментальні дані засвідчують, що розглядаєний концепт у свідомості респондентів постає як складно організоване багатовимірне ментальне утворення з чітко вираженою польовою структурою. Його асоціативне поле характеризується ієрархічною організацією, у межах якої взаємодіють ядро, навколоядерна зона, ближня, перехідна та дальня периферії.

Така структурна впорядкованість підтверджує системний характер концепту та узгоджується з положеннями лінгвоконцептології щодо багаторівневої організації концептосфери.

Аналіз асоціативних реакцій дав змогу виокремити сукупність концептополів, які репрезентують різні когнітивні, емоційні та аксіологічні аспекти сну. Домінування предметно орієнтованих асоціацій у ядерній зоні свідчить про опору мовців на конкретизовані, тілесно й побутово марковані уявлення про сон як щоденну фізіологічну потребу. Водночас розгалуженість периферійних зон демонструє значну семантичну варіативність концепту, зумовлену індивідуальним досвідом, емоційними станами та культурними настановами учасників експерименту.

Важливим результатом дослідження є виявлення аксіологічної неоднорідності асоціативного поля. Хоча в мовній свідомості молоді переважає позитивна оцінка сну як джерела відновлення, спокою й психологічного комфорту, зафіксовані також нейтральні та негативні смисли, пов'язані з тривожністю, напруженням і порушенням сну. Наявність таких реакцій засвідчує чутливість концепту до актуальних соціальних реалій і відображає досвід покоління, що формується в умовах підвищеного психоемоційного навантаження.

Зіставлення кількісних показників і якісних характеристик асоціативних реакцій дає підстави дійти висновку, що концепт *сон* зберігає стабільне аксіологічне ядро, водночас демонструючи здатність до семантичного оновлення. У його структурі поєднуються традиційні уявлення, закорінені в колективному досвіді, та нові смисли, актуалізовані сучасним способом життя, інформаційним середовищем і соціально-психологічними викликами.

Отже, результати асоціативного експерименту підтверджують динамічний характер концепту *сон* та його адаптивність до змін у мовній

свідомості молодого покоління. Це свідчить про продуктивність психолінгвістичного підходу для вивчення концептів, що репрезентують базові екзистенційні стани людини, і підкреслює значення експериментальних методів у сучасних когнітивних дослідженнях.

Перспективи студій убачаємо в розширенні аналізу розгляданого концепту шляхом залучення інших рівнів мовної репрезентації, зокрема

фразеологічного, паремійного та дискурсивного. Доцільним видається також зіставлення результатів, отриманих на матеріалі молодіжної аудиторії, з даними інших вікових і соціальних груп, що дасть змогу простежити вікову та соціальну варіативність концепту й уточнити напрями його семантичної еволюції в сучасній українській мовній картині світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Дяченко Н. Концепт сон в українському мовному просторі (частина I). *Філологічний часопис*. Вип. (2), 2025. С. 29–34. <https://doi.org/10.31499/2415-8828.2.2025.346960>.
2. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу. Київ: Логос, 2004. 282 с.
3. Космеда Т. А., Плотникова Н. В. Лінгвоконцептологія: мікроконцептосфера Святки в українському мовному просторі: монографія. Львів: ПАІС, 2010. 408 с.
4. Мартінек С. В. Український асоціативний словник: У 2 т. Т. 1. Від стимулу до реакції. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 344 с. URL: https://r2u.org.ua/data/other/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B0%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D1%82%D0%BE%D0%BC1.pdf (дата звернення: 02.02.2026).
5. Плотникова Н. В. Поняття "концептосфера" та "концепт" у сучасній лінгвістиці. *Вчені записки Таверійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2020. Т. 31(70), №1(1). С. 91–96. <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-1/17>.
6. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно- дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: ЗДУ, 2008. 332 с.
7. Скаб М. Словотвірні потенції слова як концептовиражальний засіб. *Вісник Прикарпатського нац. ун-ту імені Василя Стефаника*. Філологія. Вип. XV–XVIII. 2007. С. 478–482.
8. Bartmiński J. *Jezykowe podstawy obrazu świata*. Lublin: UMCS, 2009. 328 s.
9. Wierzbicka A. *Semantics, Culture and Cognition: Universal human concepts in culture-specific configurations*. Oxford University Press, 1992. 487 p.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Diachenko, N. (2025). Kontsept son v ukrainskomu movnomu prostori (chastyna I) [The Concept of Sleep in the Ukrainian Linguistic Space (Part I)]. *Filolohichniy chasopys*. Iss. 2. Pp. 29–34. <https://doi.org/10.31499/2415-8828.2.2025.346960>. [in Ukrainian].
2. Holubovska, I. O. (2004). Etnichni osoblyvosti movnykh kartyn svitu [Ethnic Features of Linguistic Worldviews]. Kyiv: Lohos. 282 p. [in Ukrainian].
3. Kosmeda, T. A., Plotnykova, N. V. (2010). Linhvokontseptolohiia: mikrokontseptosfera Sviatky v ukrainskomu movnomu prostori [Linguistic Conceptology: The Micro-Conceptual Sphere Sviatky in the Ukrainian Linguistic Space]. Lviv: PAIS. 408 p. [in Ukrainian].
4. Martinek, S. V. (2007). Ukrainskyi asotsiatyvnyi slovnyk: u 2 t. T. 1. Vid stymulu do reaktsii [Ukrainian Associative Dictionary: in 2 vols. Vol. 1. From Stimulus to

- Response]. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka. 344 p. URL: https://r2u.org.ua/data/other/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B0%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D1%82%D0%BE%D0%BC1.pdf (reference date: 02.02.2026). [in Ukrainian].
5. Plotnykova, N. V. (2020). Poniattia "kontseptosfera" ta "kontsept" u suchasni linhvistytsi [The Notions of "Conceptual Sphere" and "Concept" in Modern Linguistics]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*. Vol. 31(70). № 1(1). Pp. 91–96. <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-1/17>. [in Ukrainian].
 6. Prykhodko, A. M. (2008). Kontsepty i kontseptosystemy v kohnityvno-dyskursyvni paradymi linhvistyky [Concepts and Conceptual Systems in the Cognitive-Discursive Paradigm of Linguistics]. Zaporizhzhia: ZDU. 332 p. [in Ukrainian].
 7. Skab, M. (2007). Slovotvirni potentsii slova yak kontseptovyrzhalnyi zasib [Word-Formative Potentials of the Word as a Means of Concept Expression]. *Visnyk Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stefanyka. Filolohiia*. Iss. XV–XVIII. Pp. 478–482. [in Ukrainian].
 8. Bartmiński, J. (2009). Językowe podstawy obrazu świat [Linguistic foundations of the world image]. Lublin: UMCS. 328 p. [in Polish].
 9. Wierzbicka, A. (1992). *Semantics, Culture and Cognition: Universal Human Concepts in Culture-Specific Configurations*. Oxford: Oxford University Press. 487 p. [in English].

Дата надходження статті: 04.02.2026

Дата прийняття статті: 18.02.2026

Опубліковано: 27.02.2026